

ПОЛІТИЧНА ФРАКЦІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК СТРУКТУРНИЙ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН ЄС

У статті пропонується аналіз проблеми політичних протиріч між національними державами у Європейському Союзі на основі запропонованої концепції політичної фракціоналізації, досліджується роль цивілізаційних, культурних, історичних чинників у цьому процесі. Розглядається вплив політичної фракціоналізації на процеси прийняття політичних рішень і вироблення зовнішньої політики ЄС. Автором підкреслюється важлива роль історичних особливостей формування європейського простору у політичному сьогоденні об'єднання.

Ключові слова: *Європейський Союз, політична фракціоналізація, культурні плити*

Головко В.М.

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ФРАКЦИОНАЛИЗАЦИЯ КАК СТРУКТУРНЫЙ И ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЙ ФЕНОМЕН ЕС

В статье производится анализ проблемы политических противоречий между национальными государствами в Европейском Союзе на основе предложенной концепции политической фракционализации, исследуется роль цивилизационных, культурных, исторических факторов в этом процессе. Рассматривается влияние политической фракционализации на процессы принятия политических решений и разработку внешней политики ЕС. Автором подчеркивается ключевая роль исторических особенностей формирования европейского пространства в сегодняшних политических реалиях объединения.

Ключевые слова: *Европейский Союз, политическая фракционализация, культурные плиты*

Golovko V.

POLITICAL FRACTIONALIZATION AS A STRUCTURAL AND INSTITUTIONAL PHENOMENON OF THE EUROPEAN UNION

The article deals with phenomenon of EU political fractionalization. Author focuses on a problem of political contradictions between EU member states and their main grounds. The influence of political fractionalization to the political decision making process and foreign affairs of EU considered. It is underlined that the historical and cultural factors act main part in the process of political fractionalization.

Key words: *European Union, political fractionalization, cultural grounds*

Події останніх 5-7 років, а саме розширення Європейського Союзу на Схід, реформування його політичної системи, поява нових глобальних викликів сучасності в цілому, поглибили існуючі у спільноті внутрішні протиріччя, значно ускладнивши її внутрішню структуру і дестабілізувавши інституційний ландшафт. По суті, ЄС із об'єднання відносно рівних за своїми політичними можливостями та рівнем економічного розвитку країн перетворився на гетерогенне утворення із численними територіальними

структурами, зросла ступінь його мозаїчності та фрагментованості, а й без того складна природа цього міждержавного об'єднання стає дедалі заплутанішою. Нинішній ЄС включає в себе безліч територіальних структур, а також етнічних і релігійних груп, які співіснують разом із наднаціональними структурами спільноти і впливають на їх функціонування.

Дослідження внутрішніх процесів ЄС за допомогою традиційних категорій політичної науки та європейських студій значно ускладнилося, що змушує оновлювати їх понятійний апарат, а також використовувати нові інструментальні засоби, зокрема, символічної географії, цивілізаційних підходів та ін. Ніби підтверджуючи цю тезу, професор Оксфордського університету Я. Зеленка називає сучасний Європейський Союз „невпізнаним політичним об'єктом”, таким чином підкреслюючи його заплутаний характер, складну природу та амбівалентну сутність основних інститутів та договорів [1, с. 9].

Дослідження цієї проблематики за допомогою міждисциплінарних підходів приводить нас до думки, що коріння багатьох процесів, що протікають нині всередині ЄС, лежать в історичних особливостях формування європейського простору і розвитку окремих „ментальних” регіонів або цивілізаційних кластерів, які є фундаментом Європи. Це зумовлює той факт, що країни ЄС суттєво різняться за своїми географічними, культурно-цивілізаційними і соціально-політичними характеристикам, різною динамікою історичного розвитку, що виражається у відмінностях у розумінні й „виробництві” публічних політичних рішень, правових і економічних системах, методах і формах державного управління, фіскальної політики всередині окремих держав, які згодом відтворюються на загальноєвропейському рівні. Зіткнення цих відмінностей у політичному полі ЄС є каталізатором внутрішніх політичних протиріч у спільноті, і вагомим чинником при цьому є нерівність економічних і політичних можливостей країн-членів що виявляється у різному ступені їхньої включеності до управлінських процесів усередині нього.

У зв'язку з цим, значна частина дослідників вказує на тенденцію до периферизації й подальшого посилення мозаїчності Європейського Союзу разом із поступовим виділенням у співтоваристві чітко окресленого ядра-центру, що складається переважно з держав Західної Європи. На думку професора МДУ І. Бусигіної, особливо сприяло цьому включення в європейський політичний простір країн, що відстають від Західної Європи за цілою низкою характеристик. Таким чином, до вже існуючих у рамках ЄС західної (Іспанія та Португалія) та південної периферій (Греція та Кіпр) додалася східна периферія, що складається з держав Центрально-Східної Європи. Це призвело до підсилення конкурентної боротьби периферій за відстоювання власних інтересів, та значного зростання кількості внутрішніх політичних та економічних протиріч [2, с. 47].

Поступове прогресування внутрішніх протиріч змусило вчених удатися до введення додаткових понять і термінів для опису політичної реальності Європейського Союзу, що змінюється. Одним із таких термінів виступає поняття „фракціоналізація” (*fractionalization*), яке в буквальному значенні означає поділ певного цілісного об'єкта на окремі частини або фракції [3]. Термін „політична фракціоналізація” (*political fractionalization*) є абсолютним неологізмом у понятійному апараті європейських студій, який не має повного визначення й опису. Втім, він здатний стати потенційно об'єднувальним для вивчення внутрішніх протиріч у Європейському Союзі, оскільки дозволяє систематизувати, узагальнити вже наявні наукові доробки і доповнити їх новими аспектами, зокрема, проаналізувавши глибинні причини й основні закономірності цього процесу.

Розгляду та концептуалізації цього поняття в контексті політичних процесів у ЄС і буде присвячена поточна робота.

Дослідження базується на застосуванні між- та інтер-дисциплінарних підходів, зокрема використанні інструментарію європейських студій, класичної політичної теорії,

політичної історії, теорії ментальних карт, світ-системного аналізу та цивілізаційних підходів.

Як уже було вказано вище, для розуміння сучасних процесів в європейському політичному просторі, доцільно звернутися до особливостей його історичного та культурно-цивілізаційного розвитку. Особливий інтерес при цьому представляють питання сенсу та значення терміну „Європа”, а також розгляд окремих ментальних кластерів, що є фундаментом геоісторичного та геополітичного простору континенту.

У контексті концепції уявлених спільнот Б. Андерсона [4], найбільш логічним, на наш погляд, є бачення Європи як *уявного картографічного простору, що наділяється індивідами, які його населяють, специфічною ідентичністю та низкою ментальних атрибутів*, серед яких слід окремо виділити такі міфологеми, як „свобода”, „приватна власність”, „християнство”, „капіталізм”. При цьому, спираючись на фундаментальні праці Н. Девіса [5], А. Тойнбі [6] та О. Шпенглера [7], ми можемо виділити 3 виміри Європи. Це – географічний, культурний і політичний, географічним виміром виступає територія між Португалією та Уралом, культурним – простір, що охоплює сучасний ЄС та низку країн Східної Європи за виключенням Закавказзя, а політичним – виключно територія, обмежена кордонами ЄС.

При цьому поняття „Європа” в історичній ретроспективі зазнає фундаментальних трансформацій, безпосередньо його формування зайняло великий проміжок часу. В історії йому передували ряд інших термінів, серед яких слід особливо виділити термін „Християнський світ” насамперед тому, що нинішнє значення „Європи” несе в собі й зерна християнської ідентичності в числі інших. Проблема визначення значення, смислового наповнення поняття „Європа” тісно пов’язана із проблемою демаркації східного кордону європейського уявного простору (слід зазначити, що в кожному із зазначених нами значень – географічному, культурному і політичному – цей кордон буде проходити по-різному), а також виділення центру – ядра Європи. Важливою особливістю європейського простору є спорадичне розширення та звуження, що відбувалося в залежності від низки клімато-географічних, політичних і культурних факторів, а також „переміщення” центру та периферійних регіонів Європи у період Середньовіччя, Ренесансу, Просвітництва та Нового часу.

Подібна геоісторична динаміка є, як вказує Н. Девіс [5, с. 33], причиною того, що й досі у науковій літературі відсутнє єдине бачення фундаментальних основ Європи.

На наш погляд, сучасна територіально-просторова організація Європи якнайкраще може бути описана за допомогою підходу „культурних плит”, який базується на дослідженнях Ф. Шенка [8], Л. Вульфа [9], С. Роккана [10], Д. Урвіна [10], Х. Лемберга та Ф. Науманна [11]. Цей підхід сприймає Європу як сукупність „культурних плит”, за аналогією з літосферними плитами, які формують поверхню земної кори. У ролі таких основних складових елементів Європи виступають деякі історичні регіони та області, що були поступово включені до європейського простору, і які об’єднані за допомогою загальних, у першу чергу, культурних і цивілізаційних, рис. Критеріями при виділенні культурних плит виступають специфічні культурно-історичні особливості розвитку регіону („загальна історична доля”), наявність власної ідентичності або її подоби, а також спільність за декількома характерними цивілізаційними рисами, що надаються ментальним атрибутам і ознакам. Також у ряді випадків можуть застосовуватися географічні критерії – відстань від умовного центру або відокремлене розташування будь-якого регіону.

Цей підхід дозволяє побачити причини наявних на сьогоднішній день розбіжностей у Європейському Союзі з позицій культурно-цивілізаційних парадигм і пояснити появу різних тимчасових ситуаційних політичних об’єднань країн на карті співтовариства. Він показує, чому процес європейської інтеграції у XXI сторіччі зіткнувся з численними труднощами, особливо при розширенні Європейського Союзу на Схід.

Загалом є п'ять основних культурних плит Європи. Це такі регіони як Західна Європа, Скандинавія, Балкани і Південно-Східна Європа, а також Центрально-Східна Європа. Вони відрізняються одна від одної за допомогою кількох основних уявних атрибутів і ознак, які є їх основними ідентифікаторами. Якщо для Західної Європи це, у першу чергу, т.зв. „ідентичність центру”, що включає у себе спадщину Римської та Священної Римської імперій, Ренесанс, Реформацію і Просвітництво, більш високий рівень розвитку політичних свобод, економічної, фінансової потужності (за Роканом [10, с. 42]), то для Центрально-Східної – спільна історична пам'ять, а також напівпериферійне розташування на уявній карті континенту, специфічна ідентичність „прикордоння”, уявна „відсталість” у розумінні Західної Європи [9, с. 31-47].

У рамках кожної з виділених культурних плит спостерігається приблизно однаковий рівень економічного розвитку і політичного впливу країн, що її складають. Утім, в окремих випадках показники політичного і соціально-економічного потенціалу окремих регіонів усередині культурної плити можуть відрізнятися, приміром, як у Північній і Південній Італії. У наш час саме культурна плита Західної Європи складається із країн ядра ЄС, найбільш потужних держав за економічними можливостями і політичним впливом, у той час як культурні плити ЦЄС, Балкан загалом є більш периферійними по відношенню до неї.

Це твердження може бути обґрунтовано за допомогою таблиці:

Таблиця 1

Порівняльні дані ВВП найбагатших і найбідніших регіонів деяких країн Європейського Союзу станом на 2006 рік [12]

Країни-Члени	Регіон	ВВП на душу населення	
		в Євро	% від середнього по ЄС27
Європейський союз у цілому		23,600	100.0%
Болгарія		8,600	36.5%
Найбагатший	Південно-Західний	13,500	57.1%
Найбідніший	Північно-Західний	6,000	25.4%
Чехія		18,300	77.4%
Найбагатший	Прага	38,400	162.3%
Найбідніший	Центральна Моравія	14,200	60.1%
Франція		25,900	109.5%
Найбагатший	Іль-де-Франс	40,100	169.7%
Найбідніший	Французька Гвіана	11,600	49.0%
Германія		27,400	115.8%
Найбагатший	Гамбург	47,200	199.7%
Найбідніший	Північно-східний Бранденбург	17,800	75.5%
Естонія		15,400	65.3%
Італія		24,500	103.5%
Найбагатший	Больцано-Боцен — Південний Тіроль	32,000	135.5%
Найбідніший	Кампанія	15,600	66.1%
Латвія		12,400	52.5%
Литва		13,100	55.5%
Нідерланди		30,900	130.9%
Найбагатший	Гронінген	41,000	173.7%
Найбідніший	Флеволанд	23,600	99.9%
Польща		12,400	52.3%

Найбагатший	Мазовецьке воєводство	19,700	86.7%
Найбідніший	Люблинське воєводство	8,400	35.3%
Португалія		18,000	76.4%
Найбагатший	Лісабон	25,200	106.6%
Найбідніший	Північна Португалія	14,300	60.5%
Румунія		9,100	38.4%
Найбагатший	Бухарест-ільфів	19,800	83.8%
Найбідніший	Північно-Східна Румунія	5,800	24.7%
Словацьчина		15,000	63.5%
Найбагатший	Братиславський край	35,100	148.7%
Найбідніший	Виходне Словенско	10,400	44.0%
Іспанія		24,600	104.1%
Найбагатший	Мадрид	32,100	135.7%
Найбідніший	Естремадура	16,700	70.6%
Великобританія		28,400	120.4%
Найбагатший	Внутрішній Лондон	79,400	335.9%
Найбідніший	Західний Уельс і долини Південного Уельсу	18,300	77.3%

Головним наслідком такого територіально-просторового устрою сучасної Європи в політичній площині є існування більш-менш стійких цивілізаційних розбіжностей і ліній-розламів, які у тому чи іншому вигляді з'являлися в Європі протягом століть, а у теперішній час відтворюються в політичних практиках Європейського Союзу, виступаючи зручним інструментом обґрунтування власних політичних амбіцій для країн ядра і водночас пригнічення таких самих амбіцій з боку периферії. Ці лінії, що існують в ментальній уяві мешканців європейського простору, за характером подібні до ліній тектонічних розламів земної кори, тобто характеризуються наявністю латентної напруги, а також конфліктного потенціалу. Багато в чому саме у феномені „Європі культурних плит” криється відповідь на питання походження проблеми внутрішніх протиріч ЄС і складностей окремих культурних аспектів європейської інтеграції.

Враховуючи вищесказане, логічним є припущення про недостатність традиційних підходів до вивчення внутрішніх протиріч ЄС, у першу чергу, через неврахування ним цих культурно-цивілізаційних та історичних факторів. У такому випадку нам стане у нагоді поняття „політична фракціоналізація”, яке може бути визначено як *процес виникнення та існування різних стійких, іноді навіть інституціоналізованих політичних об'єднань і груп інтересів на основі наявних відмінностей або протиріч, як у рамках однієї держави, так і в рамках наднаціональних структур*, в окремому випадку Європейського Союзу це визначення буде звучати як *виникнення та існування стійких політичних об'єднань серед держав-членів співтовариства на основі наявних внутрішніх протиріч*.

Поняття „політична фракціоналізація” являє собою зручний інструмент для аналізу міжнародних організацій з високим ступенем фрагментованості та мозаїчності. Це пояснюється відносною цілісністю держав як суб'єктів світового політичного процесу і, як наслідок, процес фракціоналізації цих об'єднань є чітко структурованим. Цінність цього поняття полягає в тому, що воно дозволяє виділити найбільш характерні відмінності, що формують фракції, показати глибинні причини цих процесів, а також систематизувати і упорядкувати наявні знання про природу й сутність деяких міждержавних об'єднань.

Серед основних складових частин політичної фракціоналізації слід виділити лінії фракціоналізації або фракційні розломи, власне фракції або стійкі групи інтересів, а також фактори політичної фракціоналізації. Лінії фракціоналізації – це такі риси, які відрізняють

одну групу інтересів від іншої, та проводять між ними стійку границю. Фактори політичної фракціоналізації можуть бути визначені як причини, що визначають виникнення і розвиток процесу фракціоналізації, і створення окремих фракцій, при цьому вони поділяються на 2 групи – внутрішні та зовнішні, а також безпосередні та опосередковані. Фракціями ми називаємо ті стійкі політичні об'єднання, які утворилися внаслідок процесу фракціоналізації на основі наявних економічних інтересів або протиріч.

Що стосується Європейського Союзу, то основними факторами його фракціоналізації слід назвати такі:

- гетерогенізація ЄС внаслідок розширення на схід та поява „конкуренції периферій” всередині спільноти,
- наявність цивілізаційних ліній-розломів та протиріч унаслідок специфічної територіально-просторової організації сучасної Європи,
- відсутність рівних можливостей у процесі прийняття політичних рішень за рахунок впливу неформальних політичних практик у цьому процесі,
- різний рівень економічного і соціального розвитку та політичного впливу країн-членів, що утворився внаслідок нерівномірності їх історичного розвитку,
- наявність у ряді держав нереалізованих владних амбіцій і претензій щодо власної ролі у системі координат ЄС.

Що ж стосується фракційних розломів, які існують у сучасному ЄС, то серед них найбільш значними є лінія центр-периферія, цивілізаційні розломи, лінія європейці/атлантисти, лінія між аграрними та промисловими країнами, а також розподіл через зовнішньополітичні та інституціональні суперечки.

Ці фракційні розломи Європи багато в чому повторюють лінії розмежування культурних плит континенту, зокрема це стосується цивілізаційного розлому, лінії центр-периферія, аграрних і промислових країн, європейців і атлантистів. Це дає можливість говорити про відтворення цих ліній у часовому та просторовому вимірах, а також про тривкий вплив подібних історичних розділових ліній Європи на сучасну політичну дійсність Європейського Союзу, що підтверджує тезу про наявні серйозні цивілізаційні відмінності в ньому. Начасі існуючі лінії фракціоналізації в ЄС мають схильність до постійного відтворення в його політичних практиках, головним чином в інтересах держав ядра, політичні еліти якого можуть за допомогою уявних ментальних атрибутів легітимізувати провідну роль своїх держав у політичному житті Європейського Союзу.

Вплив політичної фракціоналізації на структурний та інституціональний рівні ЄС виявляється в тому, що вона детермінує розробку й прийняття деяких політичних рішень, а також формування зовнішньополітичних стратегій. Зокрема система багаторівневого переплетення, що є базисом процесу „*political decision making*” у сучасному Європейському Союзі, включає як формальні інституційні, так і неформальні, „кулуарні” політичні практики, причому останні, завдяки своїм основам (опора на політичний авторитет, економічну потужність, чисельність населення), надають додаткові важелі впливу державам ядра. Додатковим фактором переважання держав ядра є існуючі схеми представництва у інституціях спільноти та моделі голосування у провідних органах – Раді ЄС та Європарламенті. Наприклад, згідно з Ніццьким договором, кількість голосів у Раді ЄС від Німеччини, Англії, Франції та Італії складала по 29, у Європарламенті ці країни мають по 99 представників (Німеччина) та 72 представники (Англія, Франція та Італія). Серед країн східної периферії найбільшу кількість мала Польща (27 голосів у Раді ЄС та 50 европарламентарів), Лісабонська угода в цілому зберігає це співвідношення.

Таким чином, ядро Європейського Союзу, спираючись, у першу чергу, на неформалізовані атрибути політичного процесу, завдяки низці характеристик може виступати однозначним лідером процесу *decision making*. Це зумовлює той факт, що, на думку польського дослідника Т. Гроссе, автора монографії „Європа на роздоріжжі”, зараз відбувається поступове втілення проекту інтеграції Європейського Союзу на основі „міжнародної моделі” (*modela międzynarodowa*) з домінуванням країн ядра і вкрай

слабкою репрезентативністю інтересів периферійних держав [13, с. 200-207]. На думку дослідника, ключові політичні рішення в Європейському Союзі, особливо що стосується інституціональних перетворень, приймаються обмеженим колом держав ядра, тоді як інтереси периферійних держав не знаходять свого відображення в нинішній багаторівневій конфігурації процесу прийняття політичних рішень [13, с. 469-471].

Незважаючи на деякі намагання протистояти закріпленню у політичних практиках Союзу нерівності між його членами (імплементация правила подвійної більшості в Європарламенті та інше), ці спроби поки що серйозно не впливають на загальну ситуацію. Розв'язання проблеми політичної фракціоналізації спільноти, винайдення балансу між національними інтересами держав ядра і держав периферії зараз цілком залежить від наявності політичної волі у керівних інститутах ЄС.

Такий стан речей став причиною формування у політичному просторі ЄС декількох виокремлених груп інтересів, що згодом перетворилися на фракції. У теперішній час у складі Європейського Союзу в наявності є кілька стійких фракцій, серед яких слід окремо виділити Союз для Середземномор'я, Вишеградську групу, Центральноєвропейську ініціативу, а також Веймарський трикутник. У нашому дослідженні ми окремо розглянемо найбільш „активні” з них.

Перша – це Середземноморський Союз, що має об'єднати країни ЄС і 21 державу Середземноморського басейну включаючи Туреччину, орієнтуючись при цьому на співробітництво в економічній та енергетичній сферах, а також розробці загальної політики безпеки. Офіційно в Середземноморський Союз повинні входити всі 27 держав-членів ЄС, однак на практиці ідею його створення підтримали лише Іспанія, Греція, Італія і Португалія – тобто ті країни, чиї економічні інтереси тісно пов'язані з Арабським Магрибом, Туреччиною і Близьким Сходом, або що мали колись африканські колонії. Проект створений з метою підвищення авторитету Франції на європейській і світовій арені, а також поглиблення вигідного для середземноморських країн ЄС економічного співробітництва з державами Близького Сходу [14]. При цьому середземноморський вектор визнається пріоритетним для Європейського Союзу. У той же час Німеччина, Польща і держави Центрально-Східної Європи зі своїми інтересами на сході континенту виступають проти.

Друга – т. зв. Вишеградська група, що складається із Польщі, Чехії, Угорщини та Словаччини, є основним представником інтересів Центральної та Східної Європи в ЄС. Країни-члени синхронізують свої позиції по деяких ключових моментах загальної політики ЄС, зокрема подібний епізод трапився під час обговорення Лісабонського договору. Також Вишеградська група на протигагу Середземноморському Союзу лобіює східний напрямок у європейській зовнішній політиці, а саме розвиток співробітництва з Україною, Молдовою та Білорусією

Також присутній ряд не оформлених інституційно груп інтересів, склад учасників яких міняється час від часу залежно від наявної на порядку денному проблеми.

Політична фракціоналізація досить яскраво виявляє себе в питаннях формування зовнішньополітичних позицій ЄС, що надає їм певний характер фрагментованості, непослідовності та неоднозначності. Це можна побачити на прикладі дискусії між атлантистами та європейцями, що з прийняттям у 2004 та 2007 рр. нових членів до складу ЄС здобула новий вимір. Атлантисти, до числа яких входять, зокрема Великобританія та країни „нової Європи”, вважають, що США повинні відіграти більш важливу роль у геополітичних процесах на континенті, і є прихильниками поглиблення євроатлантичної інтеграції. На протигагу їм європейці виступають за створення на базі ЄС нового світового центру прийняття рішень, розробку власної оборонної програми співтовариства і більш самостійну зовнішню політику в цілому. Очолюють „табір” європейців традиційні опоненти США Франція і Німеччина.

Також вплив політичної фракціоналізації на зовнішню політику виявляється в тому, що у теперішній час в ЄС спостерігається конкуренція двох програм політичної і

економічної асоціації, одна з яких – Середземноморський союз, а друга – Східне партнерство. При цьому програми за своїм наповненням не є рівноцінними, оскільки в рамках Середземноморського союзу реалізується проект побудови квазієвропейської міжнародної організації з дублюванням частини інститутів і функцій ЄС на чолі із Францією, Італією і Іспанією в той час як Східне партнерство має на увазі лише часткове поглиблення співробітництва ЄС зі своїми східними сусідами. Такий „перехил” стає можливим насамперед завдяки здатності країн ядра Європи лобіювати свої інтереси за допомогою широкого вибору структурних і неформальних важелів впливу. Подібний стан речей викликає невдоволення ряду держав „нової Європи”, що виражається в несхваленні ініціатив Франції з розширення її проекту Польщею, Чехією та іншими країнами. Питання збалансування політики сусідства ЄС і до сих пор перебуває в числі актуальних у політичному просторі об’єднання.

Загалом усі ці проблеми ускладнюють вироблення єдиної стратегії взаємин співтовариства з найбільшими агентами світового політичного процесу та своїм власним прикордонням. У той же час позиції, що конкурують, перебувають у трохи нерівних умовах, оскільки держави ЄС, що лобіюють Середземноморський напрямок мають більшу політичну вагу та авторитет у співтоваристві, користуючись можливістю ухвалювати ключові рішення де-факто без участі „нової Європи”. Остання ж, своєю іноді занадто глибокою взаємодією зі США вносить елемент уразливості в загальну політичну конфігурацію Союзу, відкриваючи для Сполучених Штатів широкі можливості маніпулювання і досягнення власних цілей за допомогою використання наявних протиріч у Європі.

У цілому проведена робота дозволила зробити перші висновки про вплив політичної фракціоналізації ЄС на різні аспекти існування співтовариства, а саме на розробку й прийняття політичних рішень, а також формування зовнішньополітичних стратегій. Зокрема система багаторівневого переплетення надає державам ядра, що опираються на власну політичну вагу і авторитет, додаткові важелі впливу у процесі *political decision making*. У той же час зовнішня політика ЄС перебуває під впливом дискусії атлантичного і європейського напрямків, а також суперечок між прихильниками різних векторів політики сусідства, що детермінує її неоднозначність і непослідовність.

Розгляд процесу *political decision making* у контексті проблеми політичної фракціоналізації ЄС дозволяє розглянути його у контексті взаємин національних держав та їх місця і ролі у спільноті. Безумовно, вона потребує свого вдосконалення, наприклад, подальшого виділення та розгляду інших ліній фракціоналізації, наявних у сучасній Європі, а також вироблення чіткої методологічної основи дослідження. Все це разом може стати основою повноцінного інструментарію, який допоможе глибше зрозуміти процеси, що протікають всередині Європейського Союзу.

Продовження подальших пошуків у цій сфері вбачається перспективним напрямком європейських студій. Це дозволить розробити певні практичні рекомендації для гармонізації політичних практик ЄС, стирання наявних ліній фракціоналізації і впорядкування зовнішньополітичних позицій об’єднання. Подальше дослідження цього питання може принести вагомий результат: розробку програм і планів „вирівнювання” членів ЄС, рекомендацій з гармонізації зовнішньої політики та реформування основних інститутів та ін. Перспективним напрямком також є аналіз найближчих років впровадження в дію Лісабонського договору у контексті політичної фракціоналізації ЄС, а також європейської інтеграції України в умовах фрагментованої зовнішньої політики Спільноти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Zielonka J. Europe as Empire. The nature of enlarged EU / J. Zielonka. – Oxford: Oxford University Press. – 293 p.
2. Бусыгина И. Расширение Европейского союза с точки зрения подхода «центр-периферия» / И. Бусыгина // Космополис – № 1(7) – 2004. – С. 46–55.

3. Fractionalization/ Merriam-Webster Dictionary [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/fractionalization>
4. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму / Б. Андерсон. – К., Критика, 2001. – 272 с.
5. Дэвис Н. История Европы / Н. Дэвис. – М., АСТ, 2001. – 1003 с.
6. Шпенглер О. Закат Европы / О. Шпенглер. – М., Айрис-Пресс, 2003. – 589 с.
7. Тойнби А. Постижение истории / А. Тойнби. – М., Айрис-Пресс, 2004. – 640 с.
8. Шенк Б.Ф. Ментальные карты: конструирование географического пространства в Европе / Б.Ф. Шенк // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. – 2001. – № 4. – С. 4–17.
9. Изобретая Восточную Европу: Карта цивилизации в сознании эпохи Просвещения / Л. Вульф; [пер. с англ.]. – М.: Новое литературное обозрение, 2003. – 560 с.
10. Ларсен Ст. У. Моделирование Европы в логике Роккана / Ст. У. Ларсен // Полис. – 1995. – №1. – С. 39–57.
11. Central European History and the European Union. The Meaning of Europe / [edited by Stanislav J. Kirschbaum]. – New York: Palgrave MacMillan, 2007. – 253 p.
12. Бюлетень Євростату 2006. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/pls/portal/docs/PAGE/PGP_PRD_CAT_PREREL/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2009/PGE_CAT_PREREL_YEAR_2009_MONTH_02/1-19022009-EN-AP.PDF
13. Grosse T. G. Europa na rozdrożu / T. G. Grosse. – Warszawa: Instytut spraw publicznych, 2008. – 488 s.
14. Spanish PM backs plan for Mediterranean Union [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.expatica.com/fr/articles/news/spanish-pm-backs-plan-for-mediterranean-union-40417.html>